

Bírálat

Havas Ferenc: *A prenominitivitás-elmélet és alkalmazása az uráli nyelvekre* című akadémiai doktori értekezéséről

A disszerens rendhagyóan, új perspektívából, nevezetesen a nyelvtipológia szemszögéből kísérli meg értelmezni az uráli rokon nyelvek mondattani alapjainak rekonstrukcióját, és nyom követni az alapvető mondattípusok kialakulásának előzményeit, valamint kialakulásuk sorrendiségét.

A hagyományos finnugrisztika a történeti-összehasonlító módszer alapján induktíve, a szinkron nyelvi jelenségek összevetésével következtette ki az alapnyelvi jelenségek rendszerét. Ugyanezt a módszert használták az indoeurópai és a török nyelvcsalád rokonságának bizonyításában. A közös alapszókinccs és a nyelvtani rendszer alapján vonunk le következtetéseket az alapnyelvre, a tipológia azonban csak harmadsorban jön számításba a nyelvtörténetben, minthogy alapnyelv korabeli szövegek híján a szintaxist csak nagyon óvatosan lehet figyelembe venni. Néhány kivételtől eltekintve a finnugristák emiatt nem is foglalkoztak behatóan a tipológiai kérdésekkel. Másfelől hasonló megfontolásból óvatosan viszonyultak a preuráli kérdésekhez is. Havas Ferenc már egy évtized óta használja a nyelvtipológiai módszert preuráli kérdések tisztázására. Emiatt tehát az értekezés érdeklődésre tart számot.

A szerző az értekezés előszavában ismerteti gondolatmenetét: „A nyelvtipológia lényegének bemutatásából indulva a történeti nyelvtipológia sajátosságainak ismertetésén keresztül jutunk el a mondatfelépítési elvek szinkron rendszerének bemutatásához, majd ezek után saját elméletem, a szkematogónia felvázolásához. Ez utóbbinak integráns részét képezi voltaképeni tárgyunk, a prenominitivitás elmélete, a további vizsgálatok erre irányulnak.” (7)

Az olvasót ez a gondolatmenet székszissel tölti el. Egy elméletből indul ki, majd deduktív módon jut el szinkron jelenségekig, amelyeknek alapján aztán ezt (induktíve?) visszacsatolni látszik a kiindulóponthoz. Ezt az eljárást logikai szempontból problematikusnak látom. Az értekezés alcíme is ezt a kételyemet támasztja alá: a dolgozatot elolvastva a prenominitivitás-elmélet alkalmazása végső soron azt jelenti, hogy az elmélet igazolására hozza fel a bizonyítékokat az uráli nyelvekből.

A dolgozat szerkezete világos: részletesen ismerteti a prenominitivitás elméletét, a sémák származtatásának elveit, majd egyenként vizsgálja a prenominitivitás reliktumait az uráli nyelvekben. Ezek a következők: a jelöletlen tárgy, a „félakkuzatívusz” és ergativitás, a participiumos szerkezetek, továbbá a személytelen és birtokos szerkezetek.

Mielőtt belefogna az olvasó a disszertáció olvasásába, lássuk mit gondol a dolgozat egészéről a cím láttán! A prenominitivitás nem tartozik az ismert terminus technicusok közé a finnugrisztikában. Láthatatlanban a *pre-* 'előtagként valaminek előzetes, valamit megelőző voltát jelöli'; a nominatívusz 'alanyeset; az esetragok rendszerében a jelöletlen, azaz zéró ragos eset'. Az angol *nominativy* visszalatinosításával lehet képezni a nominativitás szót, amely azt jelenti, hogy az adott nyelvállapotban van egy nominatívusz grammatikai alany funkcióban. De mi lehetett a nominatívusz előtt?! Az IE nyelvekben talán egy gyök, amely önmagában semmilyen mondattani funkció jelölésére nem volt alkalmas (talán leginkább az ágens-alanyéra), majd ehhez került a genuszt jelölő végződés, amely már nominatívuszként (grammatikai alanyként) funkcionált. A FU nyelvekben – és a világ nyelveinek többségében – nem ismeretes a nyelvtani nem. Vajon a mai nyelvállapotot megelőző állapotokban nem volt nominatívusz? Vajon hogyan felelt anyuka a mezolít korban gyermekének kérdésére: mi ez? ki ez? (A válasz persze állítmányi szerepű.) A prenominitivitás tehát valamilyen nominatívusz előtti állapotot posztulál. A következőkben a szerző bőven kifejti álláspontját, mit jelent és mire ve-

zet ez a módszer. A későbbiekben az is kiderül, hogy a pre-IE megelőzi a proto-IE-t. Mutatis mutandis a preuráli megelőzi a protourálit (PU), más (hagyományos) szóval a paleolingvisztika területére tévedünk.

A szerző végső soron nem tér el a következtetések alapvető tételétől, miszerint olyan nyelvi jelenségeket vezet vissza korábbi időszakra, amelyek a rokon nyelvek többségében, ill. valamennyi fő ágából kimutathatók (vö. Hajdú BUNy 1966: 39). Ugyanitt olvasható figyelmeztetés, hogy az elszigetelt jelenségekkel csínján kell bánni. Ugyancsak veszélyes igen régi korokra vonatkozó következtetéseket tenni, maximum az alapnyelv felbomlását közvetlenül megelőző időszak jelenségei rekonstruálhatók több-kevesebb valószínűséggel.

1. Az első fejezet, A nyelvtipológia a **szinkrón és diakrón tipológia történetét és módszerét** ismerteti mintaszerű tömörséggel. Ugyanígy fejt ki a klasszikus morfológiai és mondattani tipológiai módszert. – Ezután foglalkozik a szerző az általa kifejlesztett – és szke-matogóniának nevezett – elmélettel, a mondatfelépítési típusok és az ezeknek megfelelő grammatikai kategóriák keletkezés- és változástörténetével (34). A tranzitív mondatstruktúrában a három fő esetgrammatikai fogalom, argumentum (S = szubjektum; A = ágens; P = páciens) variációival három fő szerkezet jön létre: a nominatív, az ergatív és a triadikus felépítés. A továbbiakban példákkal szemlélteti ezeket a típusokat. A nem-tranzitív felépítésben aktív és tematikus szerkezetek találhatók. Az aktív szerkezetet a szerző szerint nem az ergatívból lehet levezetni (52). Következtéseit – itt és a későbbiekben is – a világ nyelveiből vett példákkal próbálja igazolni. A tematikus mondatfelépítés a téma-réma ellentétén alapszik. Ezután az affektív (igék mellett a páciens datívuszban van), majd a lokatív szerkezeteket (az „alany” lokatívuszi formában) taglalja, majd a possesszív, duplikatív, végül a tévesen azonosított sémákat, a klasszifikatív, neutrális típust tárgyalja. Itt (szerintem fölöslegesen) egészen sajátos szerkezetek szerepelnek.

(64–99) Áttekinthető az összefoglalás: szinkrón rendszer és „családfa”. Szinkrón szinten ötre szűkíti a típusokat. A diakrón elemzés az IE nyelvek alapján.

(70) Itt következik a sokszor idézett „családfa”. Ugyanitt szerepel a sokszor idézett orosz példa is. (Kérdés: mennyire általános az ilyen szerkezet? Vajon ez népnyelvi, irodalmi, költészet? Később idéz az orosz szerkezetek mintájára keletkezett votják példákat is. Ezzel kívánja igazolni, hogy az akkuzatívusz ősbibb kategória, mint a nominatívusz! A tranzitivitás megelőzte a protoakkuzatívusz megjelenését. Ennek előzménye a protoaktív stb., stb. szerkezet s végül a szerkesztetlenség. Ennek a sornak több eleme – főleg a kiindulópont, tagolatlan kifejezés néven – megtalálható már Paavo Ravila, Papp István és Hajdú Péter írásaiban is...

– Kétlem, hogy a protofőnév és protoige mellett ebben a szakaszban még ne lettek volna deiktikus elemek. Jó lett volna megtudni, mi a véleménye a szerzőnek a személyes névmási elemek és a tárgyszavak szembenállásáról. A magyar és mordvin tárgyas ragozást illetően felmerült az a hipotézis, hogy az igealakok egyidejű aktív és passzív jelentésének felhasználása, a továbbragozása (reanalízis) is szerepet játszhatott.

(99) A szerző teljesen spekulatív úton jut el a következő történeti-tipológiai univerzálé kimondásához: „A mondatformák evolúciója a szemantikai diverzitástól a szintaktikai sematizálódás felé tart.” Ez pedig a „szemantikailag kiürült, formális általánosulás legfőbb megtestesítője a nominatívusz (a grammatikai alany)”. Felmerül a kérdés: mi lehetett az ún. „protofőnév”?

(101) **Prenominativitás.** Tkp. itt kezdődik a finngristák számára a dolgozat?!

Kiindulópont: a nominatívusz nyelvtörténeti produktum, így van előtörténete, s ilyenképpen nyomai, reliktumok találhatók a mai nominatív nyelvekben.

A szerző imponáló szakirodalmi és tudománytörténeti ismeretekkel rendelkezik.

Klimov (1977) kutatásait ismerteti töviden, amelyek az indoeurópai nyelveken alapulnak; ez tkp. világos fejtegetés. Másik példaképe a Gamkrelidze–Ivanov (1984) szerzőpáros, akik az IE alapnyelvi „rendszeridegen” jelenségeket a prenominitivitás reliktumaként értelmezik, az IE nem ergatív nyelv. Végül magáévá teszi Lehmann (2002) kiindulópontját, miszerint az IE előzménye aktív nyelv volt, és ebből kiindulva rekonstruálja a szerkezetét. Három fázist különböztet meg. Ez a mű a prenominitív reliktumok összefoglalásának tekinthető.

Havas kijelenti, hogy feldolgozása nem az IE minta másolása. A következőt írja: „...a nem-indoeurópai nyelvek vizsgálatának – mint a nyelvtipológiában minden vizsgálatnak – indukciónak kell lennie.” (110). A kezdeti túl részletes fejtegetések nem ezt illusztrálják! Itt már teljesen belátható a vizsgálati módszer: a „prenominitivitás-koncepció a szkematogóniai elmélet keretében fogalmazódik meg...” A reliktumok kutatása nemcsak a probléma kijelölése és vizsgálata szempontjából tekinthető újszerű és önmagában megálló megközelítésnek, de magának a prenominitivitás-koncepciónak is igazolására, elmélyítésére vezethet.

2. Prenominitív reliktumok az uráli nyelvekben (111–231)

2.1. A jelöletlen tárgy (111–)

A mordvinban a személynevek tekintetében van különbség: E ragtalan, M akk. ragos.

(113) Helyes a névmási tárgy elkülönítése.

(114–) Kivonatolja Bo Wickman 1955-ös disszertációját, idézi még Grünthal 1941-es és Kont 1963-as munkáját; Larsson 1983 sehol? A lívben csakugyan akkuzatívusz áll az imperatívusz mellett (vö. pl. Tveite 2004: 64). Minthogy – peremnyelvjárásként – a lív archaikusabbnak tartható, véleményem szerint ez a szerkezet lehet elsődleges.

(120) Az imperatívusz 3. személyű alakjai melletti akkuzatívuszi tárgyra ld. pl. Vilkuina 1996.

(115–116) A Wickmantól idézett mordvin példákban több pontatlanság van.

(117) A lapp Px-ragozásban nemcsak az első, hanem a második személyben is egybeesik a nom és gen. (vö. Sammallahti 1989: 496–7).

(119) A tárgyas igék imperatívuszához tartozó alany („ilmisubjekt”) és tárgy összefüggésükben tekintendő (vö. Vilkuina 1996), ezzel magyarázható a személyes névmások eltérő akkuzatívusza is. – Kíváncsi lennék a kondai vogul példákra.

(122) A puszta infinitívusz mellett álló nominatívusz alakú teljes tárgyra legjobb példák a szótárakban találhatóak ("irralinen infinitiivi"; Vilkuina 1996: 127).

(126) Az egynél nagyobb tőszámnév utáni a főnév partitívuszban, a lappban genitívusz(-partitívuszban) áll. Főlölesleges itt – bár divatos – a „fejmozgatást” segítségül hívni. (Vilkunánál 1996 vannak jobb példák is, amelyekből világosan kiderül az utólagos korrekció valószínűsége.)

(127) Bogár E. is foglalkozott a finn szóösszetételekkel. Közismert a *sateenvarjo* vs *sadetakki*.

(130) A jelöletlen tárgy gyökerei; konklúzió: „Valójában a finnségi „passzívum” esetétől eltekintve nincs okunk azt gondolni, hogy a jelöletlen tárgy egyéb előfordulásai ne lennének ősi, az alapnyelvre visszavezethető szerkezetek.” (134) Az ezt megelőző hosszas, bonyolult fejtegetések alapján ezt a következtetést fölöttébb kétségesnek tartom.

(134–136) A jelöletlen tárgynak prenominitív előzményei vannak, minthogy a tárgy ősibb kategória, mint az alany. Ez itt tömörebb és világosabb fejtegetés, mint a bevezetésben. Tényleg inkább szorulhat történetileg magyarázatra a tárgy jelöltsége, mint jelöletlensége. Továbbra sem világos, miért zárta ki a passzív alakok melletti ragtalan tárgyalakot.

(137) A fejezet alapján nem látom igazoltnak a kijelentést: „... a legfiatalabb mondattani szerkezetnek a nominatív séma tekinthető, melynek jellegzetes kategóriái az alany és a tárgy.”
– Hogy lehet egy legfiatalabb szerkezet reliktum?!

2.2. Félkauzativitás és ergativitás (139–)

(140) Itt látható, hogy a közölt szerkezetekben a személyes névmási tárgy speciális, és nem tartozik az ergativitás körébe.

(141–) Az ergatívusz megléte felvetődött a szövegben (egyetlen példa), a finnben is történt kísérlet ilyen szerkezet igazolására.

(146) Igaz: A névmás ragtalansága esetén szó sem lehet tárgyról, mert egyeznie kellene az igei állítmánnyal. Így foglal állást Vilku 1996 és az ISKo is. (Vö. 140 is!)

(148) Egyedül a keleti osztjában van általánosabban olyan típus, amelyet a kutatók ergatívusznak szoktak értelmezni. A példák között csak egy olyan (szurguti) van, amelyben egy személyes névmás lokatívusza volna ágens/alany. A többi mondat mind a keleti nyelvjárásokból való. Az utóbbiakat a disszerens ergatív elv szerint felépített mondatoknak tartja.

(156) Három valenciás szerkezetek a vogulban is vannak adást, ajándékozást jelentő igeik mellett, vö. m. *Apám egy szép könyvvel ajándékozott meg engem.*

(157–159) Az osztják szerkezeteket „szerves örökségnek” tekinti a szerző, „azaz ősi, pre-nominatív vonás zárványszerűen megőrzött reliktumai”-nak. Ez a konklúzió persze egyenesen következik a dolgozat preconcepciójából. Meglepő is lenne, ha más lehetőséget fogadna el... Furcsa, hogy egy szűk nyelvjáráscsoportban meglévő jelenséget alapnyelvnek tekinthetünk. Persze, ha valami nincs meg valahol, nem biztos, hogy nem is volt meg. Ha az ugor alapnyelv rekonstrukciójából a keleti és déli vogul nyelvjárásokat kivennénk, joggal gondolhatnánk, hogy az ugorban már nem volt *-mV* ragos akkuzatívusz.

2.3. Participiumok és participiumos szerkezetek (160–)

Ez jól kidogozott fejezet. Esetleg a mordvin *ž*-nek a determinatív alakok keletkezésében játszott szerepét illetően vártam volna állásfoglalást.

(161) Szerintem a participiumok melléknévként fokozhatók, pl. *kokeneempi, väsyttävämpi*.

Nem tudom, hogy vajon a participiumok archaikusabbak lennének a finit igealakoknál; (169) tíz érvet hoz föl e mellett. Véleményem szerint csak a 3. személyű (állítmányi szerepű) alakok ilyenek.

(162) A mordvin II. praeteritum nem a participiumra épül (a moksában szóba sem jöhet ez az elemzés). Véleményem szerint az *i* az I. praeteritum jeléből terjedt el az erzában sok helyre. Az indikatívusz praesens Sg/Pl3 viszont tényleg participiumi eredetű.

(165) A karitív képző olyan, mint egy tagadó participium. Kérdésem: Vannak-e egyéb, igazi deverbális melléknévképzők?

(167) A finnben a kopula viszonylag újkeletű, a participiumok mindenképpen régebbiek. *Komisario Palmu on etsivä*. (169) A participiumok predikatív vonásait a szerkezetek is tanúsítják. Így pl. a szerkezetek mondatszerűségi skáláján vannak a finnben olyanok (tárgyi participiumos szerkezetek), amelyek a finit mondattípusnak csaknem minden vonását hordozzák. A teljes nominalizációra példa: *ajan tuhlaaminen, Kenkä on suutarin tekemä ≠ suutarin tekemä kenkä*. A participiumok használata aktív és passzív jelentésben egyaránt, nem posztulálja, hogy a legősibb igealakok is értelmezhetők voltak aktív és passzív értelemben? (Vö. fentebb is!) (184) A participiumok igenemi ingadozását is pre-nominatív relikturnak tartja. Ezt még át kell gondolni.

(185–) A participiumos szerkezeteknek és a szórendnek az összekapcsolódását túl részletezőnek és erőltetettnek tartom.

– Nem foglal állást abban, hogy az ún. nomenverbum kategória hogyan viszonyul az ige-nevekhez.

(202) A fejtegetések alapján már borítékolható a konklúzió: a participiumok igenemi ambivalenciájuk, valamint hypotaxisuk tulajdonságaira nézve prenominatív sajátosságok örökösei.

2.4. Személytelen és birtokos szerkezetek (203–)

A birtokjel helyének a birtokviszony kifejezésében nem esik szó. Erre vonatkozóan az *Új magyar grammatika* is szűkszavú. Pedig ugyancsak két tényezőnek, a birtokosnak és a birtoknak a kapcsolatáról van szó. A birtokos természetesen élő entitás. Igaz, az utóbbi szerkezetek mindenképpen újkeletűek: legkorábban az ősmagyar korból datálódnak. Persze erről is kiderülhetne, hogy a prenominatívitas reliktumai...

(205) A különféle, egyazon valóság különböző megjelenítése közül a „birtoklást kifejező datívusz” lesz a vizsgálat tárgya (206–207). A vizsgálat meglehetősen részletező, szofisztikus fejtegetéseket tartalmaz! A tkp. alanytalan mondatok csak a meteorológiai kifejezések (210). És mi van akkor, ha az erdő vagy az avar ég?

(211) Két- és háromtagú szerkezetek ugyancsak a prenominatív kor bizonyítékai. A prenominatívitas – úgy tűnik – itt alanytalanságot rejt.

(213) Hát ez nem érthető. A kartvél, grúz példák nem könnyítik meg a kérdés megértését.

(215–222) Szörszálhasogató részletességgel foglalkozik a magyar „pacientív” szerkezetekkel, amelyeket tkp. hagyományosan birtokos szerkezetnek tartunk.

(227) Nem kell messzebbre menni, mint Keresztes 1974.

(227) Siro már régen megfogalmazta, hogy a finn belső helyhatározó esetek lokatív, a külsők habitív viszonyok kifejezői. A lappban persze a lokatívusz is megvan habitív funkcióban, minthogy a külső helyhatározó esetek nem fejlődtek ki.

(230) Állítmányi birtokost említ, de nem nagyon szól róla.

(231) Már nem lepődünk meg, hogy „a pacientív elv prenominatív reliktum”. Hát ez nem motivált következtetés.

3. Összefoglalás és kitekintés

Öt alapvető mondattani struktúrából (nominatív, ergatív, triadikus, aktív és tematikus) magyarítható a világ nyelveinek minden szerkezete.

(233) Ismét megjelenik az ágrajz, és az univerzális következtetés: „A mondatformák tartalmi lényege, hogy a változás a szemantikai diverzitástól a szemantikai sematizálódás felé tart.”

(234–) Az uráli nyelvek tanúsága a következő területeken mutatkozik: 1. jelöletlen tárgy, 2. félakkuzatív szerkezetek, 3. ergatív szerkezetek, 4. az igenevek igenemi ambivalenciája, 5. participiumi alárendelés és szórend, 6. személytelen szerkezetek, 7. birtokos szerkezetek, 8. pacientív szerkezetek, 9. alapszórend.

Irodalom: imponáló az elméleti nemzetközi szakirodalom, a finnugor vonalon az irodalom idézése erősen szelektív jellegű, leginkább azon műveket idézi, amelyek alapján bizonyíthatja előfeltevését. A finnugor szakkönyvek és tanulmányok felhasználása eklektikus, pedig a legtöbb már régóta klasszikus műnek számít.

4. Általános megjegyzések

Általános nyelvelméleti vonatkozásban minden bizonnyal kedvező fogadtatásban fog részesülni a szerző értekezése. A mai nyelvészeti kutatások fő iránya egy-egy nyelvelmélet adaptálása egy-egy konkrét nyelv, ill. nyelvcsoporthoz tanúságainak figyelembevételével. E tekintetben őszinte elismerésben részesülhet majd a dolgozat első fele (a 100. oldalig).

Szakterületem, a finnugor nyelvészet szempontjából két kifogásom van: 1) a szerző nem végzett saját, speciális kutatásokat a finnugor nyelvek jelenségei köréből, hanem a már ismert kutatási eredményeket idézgeti igazának bizonyítására, 2) a régi, klasszikus szakirodalom idé-

zése hiányos, sok kívánnivalót hagy maga után, az újabb kutatások negligálása viszont kétséggé teszi az értekezés értékeit a finnugor nyelvészet hagyományos trendjét illetően. Nem tisztsem, hogy a disszerens „fejére olvassam” a szakirodalmi ismeretek hiányát.

Az értekezés a finnugrisztikai kutatások szempontjából nem hoz új eredményt, mindössze egy eddig elhanyagolt kutatási terület, a nyelvtipológia és a történeti tipológia módszerének lehetőségére hívja fel a figyelmet.

Az ágrajz a világ nyelvei mondatstruktúráinak leltára alapján készült. Ebből véleményem szerint csak spekulatív lehet genealógiai származtatási vonalra következtetni. Nem lehet tudni, hogy egy-egy nyelvcsoporthoz a felhozott szerkezetek mennyire prototipikusak vagy mennyire marginálisak. (Ilyen hibába esik pl. Urpo Nikanne, aki – a Jackendoff-féle konceptuális szemantikai iskola finn adaptálójaként – egy-egy extrém példára építve von le messzenő következtetéseket

Nem kommentálom a nem finnugor nyelvekből idézett példák tömkelegét. Példákat idéz a sémi-hámi, ausztráliai, kaukázusi, indián, stb. nyelvekből (a teljesség igénye nélkül): oromó, daszenecs, kambata; jaralnnga, pama-nyunga; avar, lezg, dargi, csecsen, lak, mingrél-csán, abház-adige, nahi-dagesztáni, grúz, burúsaszki; indián algonkin, csukcs, vankumara, galali, motu, gyalanyi, jazgulámi, nadene, tupi-guarani, sziú, irokéz-keddo, tagalog, kecumara ajmara stb., stb. Emlékszem, hogy Oslóban védtek meg egy disszertációt a tokelauai szintaxis kérdéseiről (opponensek: egy ausztrál, egy kanadai és egy angol nyelvész). A témavezető és a disszerens hosszú időt töltött a csendes-óceáni szigeten. De az opponensek is értettek a témához. Ez aztán más minőségnek tekinthető. Ó, gazdag Skandinávia!

(115–116) Már fentebb említettem, hogy a Wickmantól idézett mordvin példákban több pontatlanság van. A fenti (egzotikus?) nyelvek példáit nem volt alkalmam ellenőrizni, de sajnos nem is értek hozzá...

A fenti értékelésem alapján kitűnik, hogy a szerző fejtegetéseinek egy része nem tetszik, s be kell vallanom, hogy részleteiben nem világosak előttem vagy motiválatlannak tartom. (Ezért nem teszem azt, amit a mesében a király új ruhája esetében tettek azok, akik leleplezni akarták tudatlanságukat.) Ebből persze nem következik, hogy a disszerensnek nincs igaza!

Stílus

Az értekezés stílusa megfelel a tudományos próza követelményeinek, pontos, egzakt. Néhol azonban redundáns, ismétlésekre és körülményes megfogalmazásokra találunk példákat. Nehéz követni a fejtegetéseket, mert a divatos, modern, nyelvtipológiai terminológiát használja. Az új terminológiának hagyományossal való helyettesítése több helyen könnyen érthetővé teszi a szöveget: pl. afficiens = iránnytárgy, efficiens = eredménytárgy stb. A tézisek is segítenek, mert tömörebb, áttekinthetőbb képet adnak a témáról. Elütést alig találtam a disszertációban.

Tézisek

A tézisek tömören, világosan, követhetőbb formában rögzítik a kutatás módszereit és eredményeit.

5. Következtetés

A jelölt a korábbi (habilitációs) értekezésének megírása óta behatóan foglalkozott a doktori értekezésében kifejtett témával. A disszertáció eddigi tanulmányainak összefoglalása és részletesebb kifejtése, így módszertanilag eredeti tudományos eredményekkel gyarapította a finnugrisztikai kutatásokat. Reményeink szerint fejtegetései további vitákra sarkallja a tudomány-szak művelőit.

Noha magam nem értek egyet szakterületem szempontjából a jelölt módszerével és fejtegetéseivel, nem kétlem, hogy ennek ellenére igazat lehetne adni eredményeit illetően. Fő módszertani kifogásom: már előfeltételezi, amit bizonyítani kíván. Az általános nyelvészet szempontjából modern, sokoldalú mű született, amely az uráli nyelvek anyagán keresztül kísérli meg bizonyítani mások előfeltevését. A szkematogónia megfogalmazás mindenesetre eredeti ötlet. Ezzel megbízható nyelvi anyagot közvetít a nyelvészszakmának további felhasználás céljából. Szűkebb szakterületem, a finnugrisztika egy kevésbé ismert területének kutatására hívja föl a figyelmet. Eredményeit – egyelőre – nem látom relevánsnak az eddigi finnugor nyelvészet eredményeit illetően. Az értekezés e tekintetben csupán az eddigi kutatások adaptálása a történeti nyelvtipológiában.

Javaslat

Noha az értekezést finnugor szempontból nem látom lényeges előrelépésnek, úgy ítélem meg, hogy nyilvános vitára lehet bocsátani, amelynek során mind az elméleti nyelvészkegkollégák, mind a finnugristák számára lehetőség nyílik pro és kontra véleményük kifejtésére.

Debrecen, 2012. január 16.

Keresztes László
ny. egyetemi tanár
a nyelvtudomány doktora